

biografia
íntima
d'iu pascual
per
alexandre cuéllar^(*)

per

MIQUEL DE LA GARGANTA i FÀBREGA

(*) Paraules llegides a la Sala Oberta del Museu Comarcal de la Garrotxa, a Olot, en la presentació del llibre **El pintor Ivo Pascual. Biografia íntima**, obra d'Alexandre Cuéllar, el 28 d'octubre de 1983, acte presidit pel Sr. Arcadi Calzada, alcalde de la ciutat.

Amics de les arts i de les lletres:

M'és molt grat de trobar-me entre vosaltres en aquest acte de presentació del llibre d'Alexandre Cuéllar, **El pintor Ivo Pascual. Biografia íntima**. Per circumstàncies particulars —familiars i d'altra índole— Alexandre Cuéllar i Bassols és avui la persona més indicada per a escriure la biografia del paisatgista Ivo Pascual, i com era d'esperar ho ha sabut fer amb encert.

La mare dels Cuéllar (Margarida Bassols i Massià) i la muller d'Ivo Pascual (Maria Bassols i Bassols) eren cosines germanes i amigues ben avingudes. Mercè Bassols, germana de l'esposa d'Ivo, estava casada amb l'escriptor i pintor Monsalvatge Iglésias, fill de l'historiador olotí Francesc Monsalvatge i Fossas. Xavier morí el 1921, deixant vídua i uns quants fills. Llavors els Pascual se'n portaren el fill petit, Jordi, fillol d'Ivo, a viure a casa llur. Jordi, anys més tard, emmalaltí i morí a conseqüència de la guerra civil. Un dels germans Monsalvatge Bassols, Xavier, el més gran, músic, ha esdevingut compositor de fama internacional. Aquests primers antecedents expliquen que Cuéllar s'hagi convertit en biògraf d'excepció d'Ivo Pascual.

Cuéllar cursà els estudis primaris i de batxillerat al col·legi d'escolapis d'Olot, on tingué per companys Joan Teixidor i Josep M.ª Capdevila, i de professor «aquell inoblidable Pare Profitós» —ha escrit Teixidor— de tan bona memòria per a tots nosaltres». El Pare Joan Profitós era un pedagog de primera, que inculcava als alumnes allò que sentia, l'amor a la història i a la literatura catalanes, l'interès per les obres mestres de l'art, i l'admiració per la cultura anglesa.

Quan Alexandre Cuéllar acabà el batxillerat les persones de la seva generació, ben dotades per als estudis humanístics, posats a triar una carrera concordant amb les seves aptituds, sovint escollien dret; els obria les portes per a l'exercici professional, per a la judicatura, diplomàcia, notariat i registraduria de la propietat, i per al funcionariat de l'administració civil. Cuéllar optà per la carrera d'advocat, que li proporcionaria el mitjà de vida, encara que per aptitud i per vocació s'hauria d'haver inclinat més decididament per les lletres. Casos com el d'ell s'han repetit amb freqüència.

Si per obligació Cuéllar estudiava lleis i codis, per devoció, quan disposava de temps lliure, abandonava el Medina i Marañón i s'encaminava als teatres. Si hagués pogut s'hauria plantat entre bastidors, en contacte amb els actors i amb desitjos de dirigir-los. El teatre ha estat la seva fallera més forta.

Com és natural Cuéllar passava les vacances a Olot, casa dels pares. En aquella casa es respirava cultura per les preferències dels germans; d'Alexandre, comediògraf i narrador, d'Eduard

i Lluís, filòsofs i pensadors, i el darrer autor d'assaigs i llibres de text.

Els lligams de parentiu dels Bassols, els Cuéllar i els Monsalvatge portaren Alexandre a fixar-se i conèixer, des de ben jove, el Pascual íntim, el veritable, a qui tractà amb consideració i afecte. La biografia que ens ocupa té l'origen, insistim, en aquelles relacions.

Passades les vacances estudiantils, enrera el descans i els idillis, altra volta a Barcelona, a escoltar les lliçons d'alguns catedràtics anacrònics, o les xerrades plenes d'humor i gràcia catedràtic de dret civil Joaquim Dualde; fou ministre d'Instrucció Pública amb Lerroux (1935), i no és de creure que s'hi encaparrés massa. Dels cursos de dret, en solen sortir persones que per algun concepte adquireixen popularitat. Del curs d'Alexandre Cuéllar eren el poeta Salvador Espriu, el novel·lista Ignasi Agustí i el catedràtic i historiador del dret català Josep Maria Font i Rius.

La guerra civil (1936-1939) afectà les vides de tots els habitants de la nostra terra. Fou un parèntesi amarg. Després de la guerra, Cuéllar hagué d'enfrontar-se a dues qüestions fonamentals; trobar col·locació i formar una família. Home d'afinat sentit pràctic, encertà en les solucions. El 1939 ingressà al cos de secretaris municipals, a Sant Esteve d'En Bas per començar. El 20 de maig de 1941, Alexandre contragué matrimoni amb Manuela Plana i Ferrés, llicenciada en ciències químiques, quan encara eren poques les dones que accedien a les universitats; durant molts anys Manuela Plana s'ha dedicat amb reconeguda eficiència a l'ensenyament de la seva especialitat, principalment a l'Institut de Segona Ensenyança d'Olot, del qual ha estat directora. El destí ha fet que Alexandre Cuéllar estigui rodejat de professors per totes parts. Professors són la seva muller, les dues filles, els gendres, dos dels germans, la germana, una cunyada, una tia, cosins —eventualment el pare— i gairebé m'atreviria a dir... i família tota. El mateix any 1941 la muller d'Iu Pascual proposà al jove matrimoni que, si els semblava bé, acceptessin Iu a viure amb ells, a Sant Esteve d'En Bas, on estaria ben acompanyat i podria tornar a pintar a gust. Als Cuéllar els caigué bé la suggerència i reberen Iu amb els braços oberts. (L'esposa de Pascual no podia deixar Olot; estava col·locada a l'administració del taller d'imatgeria l'Art Cristià). A En Bas, Iu s'animà, pintà molt, i tractava el matrimoni amb cordial amistat. Gràcies a aquella llarga convivència, Cuéllar adquirí d'Iu Pascual el coneixement que li ha permès d'escriure una biografia completíssima de la manera de ser del personatge. Aquesta relació durà fins a l'any 1943, quan Cuéllar aconseguí el trasllat, de secretari d'Ajuntament, al municipi de Sa Pobla (llavors dit oficialment La Puebla), a la Mallorca septentrional. Era un ascens considera-

ble per la diferència demogràfica d'ambdós municipis.

De resultes d'aquella llarga estada a les Illes (1943-1959), es realitzà el que podríem dir el miracle de Cuéllar, consistent en la captació i assimilació del llenguatge i el tarannà dels illencs que conegué més directament, de tal manera que d'alguns dels seus llibres costa de creure que no siguin d'autor mallorquí.

Alexandre Cuéllar no és un nouvingut al camp de les lletres. Mencionarem només la comèdia **Un pueblo de papel** («Biblioteca Olotina, núms. 71 i 72, Olot, 1956»), que obtingué menció extraordinària en el concurs per al Premi «Carlos Arniches» creat per l'Ajuntament d'Alacant; l'obra porta a manera de pròleg un judici crític de Buero Vallejo; sintetitzant, diu: «En lo que a mí respecta, me encanta». Segueix **El bosc de la senyora àvia** (Col·lecció «Les Illes d'Or», 77, Palma de Mallorca, 1961), Premi de Teatre Ciutadà.

Iu Pascual pintant una tela.

tat de Mallorca de 1959. **Una història inexplicable** («Biblioteca Olotina», 93 i 94, Olot, 1960); pel que tenen de valuoses subratllem unes paraules del pròleg de Josep Munteis i Bracons: «li descobrim una sorprenent agilitat, una expressió fàcil i planera, que fa que el considerem mestre i amb dret a pertànyer a les nostres més cares predileccions». **Guía turística de Olot y sus alrededores** (1961), escrita per encàrrec del CIT (Centre d'Iniciatives i Turisme), de la qual s'han fet edicions en català i en castellà. **Cafè de Plaça** («Les Illes d'Or», 1965), d'ambient neta-ment mallorquí. I el recent volum de les delicioses **Històries de Binialfar** («Les Illes d'Or», 132, Palma de Mallorca, 1982), precedides d'un pròleg de Joan Teixidor que resulta un afortunat perfil de l'autor. (El topònim Binialfar és una deformació intencionada de Vialfàs, antic nom de sa Pobla). A Olot ha publicat bon nombre d'articles periodístics i ha escrit —no exagero— més de mil guions radiofònics. Amb aquest història és lògic que es descobreixi en el llibre de Cuéllar l'obra d'un veterà expert.

* * *

Després de parlar del biògraf sembla oportú dir quelcom del biografiat, d'Iu Pascual. Opinem, però, que el llibre de Cuéllar ens eximeix de fer-ho. El teniu o el tindreu a les mans. Només en cal recomenar-lo i limitar-nos, per la nostra banda, a breus comentaris. Cuéllar és tan exhaustiu pel que fa al coneixement directe de la persona, que no cal demanar res més. Segueix els seus passos des del naixement a la Geltrú, el 1883, fins al traspàs ocorregut a Riudarenes el 1949.

Observem que quan Iu Pascual vingué al món era corrent a Catalunya d'expressar alguns noms de font en castellà, encara que el català fos la llengua familiar i d'ús comú. Així es parlava dels Francisco, Domingo, Carlos i Santiago. Aquest és el cas d'Iu. A la família i arreu li deien «Ivo (Ivu)», i ell es resistí al canvi, i en tots els quadres trobem la signatura «Ivo».

Tota vida humana pot ser el tema d'una novel·la. En la d'Iu imaginem tres capítols i un epíleg. El primer capítol es desenvolupa al municipi de Vilanova i la Geltrú. Comprèn la infància i l'adolescència. Els estudis primaris a la Geltrú i el batxillerat a Vilanova. Va de 1883 a 1900. El segon capítol té per escenari Barcelona. És el de joventut. Són els anys de la formació completa de Pascual, que arriba a la consagració artística. Va del 1900 al 1914. El tercer és el capítol del mestratge. És l'etapa olotina, la més llarga i important de la seva vida. Inclou del 1914 al 1939. L'epíleg correspon a la postguerra. Dura una dècada (1939-1949); va d'Olot a Sant Es-

teve d'En Bas, Barcelona, Cornudella, balneari de Cardó i Riudarenes.

Pascual, en arribar a Barcelona, la capital, el 1900, se sentí seduït per les belles arts. Es matriculà a l'Acadèmia Baixas per a capacitar-se en dibuix. Més endavant es féu soci del Cercle Artístic de Sant Lluç i rebé les ensenyances del president de l'entitat, el pintor Joan Llimona. Pascual tingué a Llimona pel seu veritable mestre, i Llimona el tenia en gran estima. El 1903 participà en la quinta exposició organitzada pel Cercle Artístic de Sant Lluç. (Anotem com a curiositat crematística que molts quadres —no us horroritzeu— s'oferien entre 50 i 250 pts.). L'Iu passà de les exposicions col·lectives a les individuals, amb èxits ressonants. Més endavant fou figura cabdal en la fundació de «Les Arts i els Artistes», grup molt actiu que agrupà figures rellevants del noucentisme.

Iu Pascual ha passat a la història de la pintura catalana com un paisatgista molt notable. En donen fe les exposicions presentades a prestigioses galeries d'art barcelonines, els comentaris que li dedicaren i les vendes aconseguides. La flor i nata de la intel·lectualitat catalana d'aquells moments (Eugeni d'Ors, Josep Carner, Francesc Pujols, Jaume Bofill i Matas, Joaquim Folch i Torres, Josep M.ª de Sagarra i Josep M.ª López Picó), li dedicà grans elogis que li feren de pedestal. Tot això ho recorda minuciosament Alexandre Cuéllar, amb tal riquesa informativa que l'historiador o crític d'art que vulgui emprendre una monografia completa sobre la pintura d'Iu Pascual comptarà amb abundància de dades i recollides amb tan bon criteri que el camí per a portar a terme tan bon propòsit se li farà fàcil.

De la vida d'Iu Pascual ens interessa principalment l'etapa olotina, dels molts anys de director de l'Escola de Belles Arts i dels pocs en quals dirigí l'Escola Superior de Paisatge.

La relació d'Iu Pascual amb Olot s'origina l'any 1910. Fou la propaganda de Francesc Vayreda sobre les excel·lències del paisatge d'Olot, la que decidí als seus amics Iu Pascual i Ignasi Mallol a passar l'estiu d'aquell any a la nostra ciutat i beneficiar-se per al seu ofici d'una natura inesgotable. A darrers de maig viatjaren de Barcelona a Olot Vayreda, Pascual, Mallol i Manuel Millet (amic íntim de Pascual i marginat de la pintura). Els tres forasters se sentiren a gust en la pensió que els recomanà Vayreda situada davant de l'Ajuntament, a la cantonada dels carrers de Sant Esteve i Presó Vella. L'estada a la nostra ciutat els resultà tan plaent que l'allargaren fins a finals d'octubre. L'estiueig durà cinc mesos. Pascual intimà amb la família de l'advocat olotí Joan Bassols, que exercia la professió a Barcelona, i amb les seves filles. Sortia amb ells i amb ells pujà al Puigsacalm. L'Iu i Maria (una de les filles de l'advocat) donaven amb cautela

Grup en el qual figuren d'esquerra a dreta Marià Llavanera, Pilar Bassols i Bassols, Raimon Duran i Reynals, Josep Llimona, Iu Pascual i Francesc Vayreda.

els primers passos d'un festeig que acabà a la vicaria. Pascual feia penya amb els amics... i treballava molt. Allà on Pascual col·locava el cavallet, els paratges s'enjoïaven. S'emportà unes quantes teles d'un paisatge que l'havia conquistat, ja era el seu. Les exposà pel març de l'any següent al Faiànc Català, amb èxit remarcable de crítica i vendes.

En anys successius es repeteixen els fets. Noves estades del pintor a Olot, llargues sessions pintura a l'aire lliure, exposicions a Barcelona, crítiques encomiàstiques. Mentrestant el festeig avançava.

Arribem al 1914, un any decisiu. El 12 de febrer se celebrà la boda d'Iu Pascual i Rodés amb Maria Bassols i Bassols, en la intimitat, a Barcelona, a l'església de Ntra. Sra. de l'Esperança. El nou matrimoni s'establí a Olot, a la casa número 12 del carrer dels Valls Nous, enderrocada quan es féu l'enllaç de carreteres. Els Pascual passaren a ser veïns d'Olot. (Al mateix carrer nasqué Bofill i Matas).

El 8 d'octubre del mateix 1914 Olot es vestí de dol per la mort de l'Avi Berga, patriarca dels artistes olotins i director de l'Escola de Belles Arts. Abans de Nadal, la Diputació de Girona obrí concurs per a proveir dues places de la nostra Escola de Belles Arts, la de director i una d'ajudant, dotades amb 2.000 i 750 ptes. anuals respectivament. El 22 de gener de 1915, per votació dels diputats provincials, per onze vots a favor i cinc en contra, fou acordat el nomena-

ment d'Iu Pascual com a director; Vilahur, diputat carlí, portà la veu per l'oposició. El 5 de febrer de 1915, a l'alcaldia olotina, Pascual prengué possessió del càrrec. La seva direcció durà fins a la creació de l'Escola Superior de Paisatge. Els qui no el conegueren tenen dret a preguntar-se: Com era el nou director de l'Escola? A Olot, per a l'home del carrer, era un tipus ben plantat, cepat, ros de cabell i barba, rasurat quan les barbes passaren de moda. Francesc Pujols deia que «era alt com un Sant Pau i ros com un fil d'or». I Josep M.ª de Sagarra escrivia que l'Iu «semblava un camp d'ordí vestit d'americana». Caminava amb fermesa i decisió. Fumava amb pipa. Portava barret que no excedia de les dimensions normals, com ho feien els de l'Avi Berga i de Mir Mas de Xexàs. La seva expressió queda representada en el magnífic autoretrat que ara s'exposa en aquesta sala. Els dies lectius anava de casa a l'Escola de Belles Arts a les hores fixades en el recorregut feia estació a la Botiga Nova, de Josep Munteis, per canviar impressions amb el propietari, per vocació més poeta que comerciant. Els diumenges, en companyia de la seva esposa, anava a missa i al cine, on li plaïen d'allò més els dibuixos animats. Melòman fervorós no es perdia cap concert que valgués la pena, (recordem que compongué algunes sardanes). Sortia a pintar als afores, en plena natura, i si el temps no ho permetia ho feia en el propi taller. Tot Olot sabia qui era, i el coneixien bé els alumnes, els ex-alumnes, amics i ad-

Iu Pascual. Retrat de jove.

miradors de les seves teles i de la seva persona. Era correctíssim. Ningú no podia tenir queixa justificada d'un funcionari complidor del deure, que posava l'ànima en el treball. La millor prova de la seva eficiència la tenim en la plèiade d'ex-alumnes que passaren per la seva direcció, i que han deixat o encara tenen un nom prestigiós com a pintors.

A l'Escola de Belles Arts acudien des de minyons que rebien les primeres ensenyances de dibuix fins a hores fets, algun dels quals començava a ser conegut com a professional. Això induí Pascual a gestionar la creació d'una escola de grau superior, separada de la primitiva que tenia el caràcter menor, (i en realitat era menor i mitjana). Instaurada la Generalitat de Catalunya Iu Pascual va creure que les condicions eren apropiades per a fundar la nova escola. Féu moltes gestions, lluità i ho aconseguí. Per decret de la Generalitat del 6 de setembre de 1934 se li donava vida. (Els ensenyaments complets ha-

vien de durar tres anys). Pascual renuncià la direcció de l'Escola de Belles Arts, càrrec del qual fou nomenat Martí Casadevall, de llarg historial dintre l'Escola, escultor i dibuixant molt expert. Tct seguit, Pascual fou nomenat director de l'Escola Superior de Paisatge. En la recent escola, les ensenyances s'impartien per sis mesos, i els professors eren renovables. Els professors foren figures tan prestigioses com Xavier Nogués, Labarta, Colom i Créxams. El meu germà Joan s'encarregà d'alguns cursets d'Història de l'art, i Josep Pujol —Delfí pictòric d'lu— fou escollit per mestre de taller. Llàstima que l'existència d'aquella escola fos tan efímera! El personal d'alumnes era molt selecta. La llista dels inscrits —donada per Cuéllar— i corresponent al 1935, és la següent: Isidre Aubert, Ramon Barnadas, Miquel Bosch, Tomàs Capdevila, Josep Coll Bardole, Sebastià Congost, Lluís Gómez, Joaquim Planagumà, Josep Pujol, Martí ubió, Josep M.ª Vilà Canyelles, Maria C. Vilumarà, Xavier Viñolas, Ramon C. Denny, Vicenç Solé i Jorba, Àngel Vila, Joan Cabirol, Lluís Carbonell, Jaume Casas, Salvador Corriols i Joaquim Marsillach.

En aquest món se'n veuen de totes. Acabada la guerra civil Iu Pascual, —home de bona pasta, honrat i raonable—, es veié obligat a presentar-se al jutjat militar d'Olot a declarar les seves activitats. A continuació transcrivim el que Cuéllar ha pogut esbrinar, diu així: « Manifestava que havia estat soci del Casal Català, des de la seva fundació; que ingressà per concurs a la direcció de l'Escola Menor de Belles Arts; que exercí el càrrec de director de l'escola Superior de Paisatge i que fou membre del Patronat per a la salvaguarda i conservació de les obres d'art dels Museus de Barcelona; que s'havia afiliat a la U.G.T. Finalment declarava que havia estat de l'Associació de Música de Cambra; fundador de la Sala d'Exposicions «Sala Vayreda» i soci de les entitats «Orfeó Popular Olotí», «Círculo Olotense», «Centre Catòlic», i «Ateneu Obrer». Se li seguí procés. Passà una gran depressió, alleugerida el mes de gener de 1940, en rebre la notícia que havia estat absolt. La justícia, però, es quedà a mig camí, en no reconèixer-li el caràcter de funcionari públic que tenia des de l'any 1914.

Quedà en una situació difícil que seguí afectant el seu ànim. En el període de postguerra conegué la ingritud. Com a contrapunt seguí comptant amb l'afecte i l'ajut dels amics lleials. L'estimularen a agafar de nou els pinzells, tornar a exposar, assistir a tertúlies, recuperar, a estones, el bon humor i la ironia, i viure més tranquil.

El 1946, els Pascual vengueren la casa d'Olot (el número dos del carrer de Mulleras), amb la idea de radicar-se definitivament a Barcelona, i passar alguns dies de vacances a Olot en companyia de les seves cunyades.

iu Pascual

El seu amic i contertuli de La Pinacoteca, Lluís Rivera, ric propietari de Riudarenes, resident a Barcelona, el convencé que al seu poble, a Riudarenes, a la Selva, s'engrescaria amb el paisatge i treballaria a gust. Així succeí. Hi passava temporades, fins que un dia, el 29 de juliol de 1949, deixà d'existir, víctima d'un atac de cor.

Si a mi —simple profà— em demanessin quina impressió tinc de la pintura de Pascual, els diria que em sembla essencialment vital. Tenen vida els arbres, tenen vida les figures i figures del paisatge, els animals domèstics, els pa-

gesos enfeïnats, les pageses diligents, i la mainada enjogasada de la ruralia. Té vida l'autoretrat del pintor que ara podem contemplar i admirar en aquesta sala.

Agraeixo l'oportunitat que se m'ha proporcionat amablement de participar en aquest acte, un dels més rellevants del centenari d'Iu Pascual.

I per acabar. Llegiu l'esplèndid llibre d'Alexandre Cuéllar, ben escrit, emotiu, interessant i amè, profusament i bellíssimament il·lustrat, de pàgines tan tendres com els olis d'Iu Pascual.

Fes més, moltes gràcies per haver-me escoltat i bon fi de setmana.